

משרד החינוך • המינהל הפדגוגי • אגף א' למוסדות חינוך • האגף לחינוך יסודי

מידעון

המחלקה לסביבות
למידה חדשניות

19

סיוון התשס"ז

יוני 2007

גולשים בקשר

שאלות לקוראים

בגיליון זה בחרנו לעסוק בנושא **הקול האישי והמון אישי** בהיבט של תקשורת. בסביבת האינטרנט נמצאים כלים המאפשרים לכל אחד לפרסם את כל מה שעולה על דעתו: אין עורך ואין צנזורה על התכנים המפורסמים. ה-2 web העלה בדרגה את סוגיית הכתיבה והפצת המידע: ומאפשר לכתוב ולהפיץ יצירות משותפות. גיליון זה דן בקשר שבין ההבעה האישית ליצירה המשותפת בסביבה חדשה זו.

בפתח הגיליון דברי מלכי הואש, מנהלת המחלקה לסביבות למידה חדשניות, המתארת בקצרה, מגמה המאפיינת היום את האינטרנט - שיתופיות תכנית ביצירה והשפעתה על תהליכי ההוראה למידה.

במרכז הגיליון מופיע המאמר **"והוא לבדו כותב כאן"** מאת ג'יי הורוויץ, מרכז נושא האינטרנט - האגף לחינוך יסודי, המנסה לסקור את סוגות הכתיבה החדשות שנוספו לתלמידים בעידן האינטרנטי תוך התמקדות בכתיבה האישית/ציבורית וההשתמעויות שלהן בתהליכי הלמידה-הוראה.

עוד בגיליון: **קהילת ילדים מספרת סיפורים** מאת אריאלה לוונברג מביה"ס הממלכתי דתי "ניר עציון" מועצה אזורית חוף הכרמל, **אחת, שתיים, שלוש... שבע שנים לקונגרס הווירטואלי הדמוקרטי בהרצליה**, דליה קפלן (כרמון), מנהלת מרכז המחשבים הרצליה **ובנימה אישית...** בעריכת ציפי אור מאיר - מנהלת מרכז הדרכה מחוזי לתקשוב-דרום, נחמה אורן - מדריכה מובילה בתקשוב.

במדורנו הקבוע **"אתרים... אתרים... אתרים..."** בחרנו לעסוק בעיתון הווירטואלי. העלינו מספר שאלות לדיון ולמחשבה לצורך הסתכלות מעמיקה יותר במאפייניו של העיתון הווירטואלי הבית ספרי. אנו מציעים לדון בשאלות אלו במסגרת צוות המורים העוסק בתחום זה. אנו מקווים כי גיליון זה, כקודמיו, יזכה להתעניינות, יעורר תגובות וישרת אתכם בעשייה החינוכית בבית הספר.

אתם מוזמנים להיות שותפים פעילים - לשלוח תגובות, שאלות, סיפורי התנסות ורעיונות הקשורים לנושא המחשבים בלמידה.

נשמח לקבל מכם הצעות לנושאים חדשים ולשמוע על הציפיות שלכם, הקוראים, על מנת שנוכל להיענות להן ולעסוק בנושאים שמעניינים אתכם בגיליונות הבאים.

קניאה נעימה
העורך

עורכת: **מירה גלעד**

המערכת: מלכי הואש, שושי בלבין, ג'יי הורוויץ, דליה הלוי

עיצוב: סטודיו "שחר שושנה" מקבוצת סקורפיו

עריכה לשונית: ציקי רדיאנו

הוצאה לאור: מחלקת הפרסומים, משרד החינוך

התרבות והספורט

”המקום הזה (חנות ספרים ישנה) הוא אחד מרצי העולם, דניאל, מקדש. אכל ספר, אכל כרך שאמה רואה, יש נשמה. הנשמה של מי שכתב אותו, ונשמט של אלה שקראו בו וחיו אותו וחלמו עליו. בכל פעם שספר מחזיק ידיו, בכל פעם שמישהו מעביר מצט על דפיו, הנשמה שלו גצה ומתחלקת.”

- צצה של הרוח (מאת קראוס רואים סאפון)

זהו אופייה של הקריאה. המילה הנכתבת הופכת למשפט, לקטע ולסיפור שלם על מנת שמישהו יעביר מבט עליה כדי לחזק את “נשמת” הכותב.

מערכת היחסים בין הקורא לכותב מתעצמת בעקבות התקדמות הטכנולוגיה. כלים אינטרנטיים מאפשרים היום לקורא להפוך תוך כדי קריאה לכותב. הרשת המהווה הוצאה לאור להמונים דורשת, מצד אחד, מהקורא להיות צרכן ביקורתי לגבי החומרים אותם הוא צורך ומהצד השני, הכותב יכול להיות גם מפרסם ולהשפיע על הטקסט המקורי. שיח ייחודי זה בין הקורא לכותב הוא הבסיס לאחת מתכונותיה החדשות של הרשת - השיתופיות ביצירה.

השיתופיות התכנית ביצירה היא המגמה המאפיינת היום את האינטרנט כלים אינטרנטיים רבים מאפשרים לחלוק ולפתח יחדיו מסמכים דיגיטאליים ולנהל שיח משותף. הידע מעוצב דרך תהליך חברתי שבו שותפים כל הלומדים, גם מחוץ לגבולות הכיתה.

תהליכי ההוראה למידה בכיתה המשתמשת בכלי ה-read and write web מעודדים שיתופיות בלמידה מצד אחד ולמידה אישית מצד שני. שימוש באמצעי כתיבה חדשים יוצר סוגות כתיבה שיש לתת אליהן את הדעת גם במערכת החינוכית. כלים כמו בלוג, תגובות קוראים (talkback) ואחרים מעודדים כתיבה אישית בעוד ה-wiki מזמן כתיבה שיתופית של קהילות לומדים סביב נושא אחד המשפיעים הדדית על היצירה. שקיפות הכתוב היא ההופכת את הקול האישי לקול ציבורי.

הכלים החדשים הללו המאפשרים ללומד לקרוא ולכתוב טקסטים המשלבים: מילים, קול, וידיאו ותמונה מחייבים אותנו לזמן לתלמידינו משימות המחזקות את יכולות הכתיבה האינטרנטית וכל זאת תוך שמירה על כתיבה אישית מחד גיסא ועידוד הכתיבה השיתופית-ציבורית מאידך גיסא.

קריאה מועילה ויעילה

מלכי הואש

מנהלת המחלקה לסביבות למידה חדשניות

והוא לבדו לומד כאן?

גיי הרוויץ

השונים, שהוא קל להבנה ואף להקניה. אבל לפחות אחת מהסוגיות היא מורכבת, ואף מבלבלת: האינטרנט מאפשר פרסום אישי במרחב הציבורי. נעשה קשה להבחין היכן האישי מסתיים והציבורי מתחיל. בכלל, קשה להבדיל בין השניים: אדם שכותב, לכאורה, לעצמו, גם מפרסם את הכתיבה ה"אישית" הזאת לעיני כל באתר. לנגד עינינו מתהווה סוג חדש של כתיבה - מה שאפשר לכנות כתיבה אישית/ציבורית. נכון להיום, מדובר בסוג כתיבה שכלליה עוד נמצאים בתהליך של התגבשות, ולכן המערכת החינוכית מתקשה להקנות אותם. אבל בדיקה של מאפייני הכתיבה הזאת מראה שהשתמעויותיה בתהליכי הלמידה רבות ומשמעותיות.

אנחנו פוגשים את הכתיבה האישית/ציבורית הזאת במקומות רבים. לא מדובר רק ביומנים אישיים ואף חושפניים שנכתבים באתרי אינטרנט פתוחים, נמצא אותה גם בהופעות רוק, למשל, שבהן נהוג להציג על גבי מסך גדול את שלל הודעות ה-SMS שהאנשים בקהל מעבירים ביניהם. כך יוצא שהודעות "פרטיות" ("אני אוהב אותך סיגל", למשל) נצפות ברבים. נוצר טשטוש בין הפרטי לבין הציבורי שיכול להיות די מביך עבור מבוגרים שלא גדלו לתוך המציאות הזאת. המבוכה הזאת נוצרת בעיקר בגלל תוכנה של הכתיבה הזאת, וגם מפני שנדמה שלכותבים כלל לא אכפת משגיאות הכתיב ו/או סגנון. אבל עבור בני נוער רבים המצב הזה משקף את המציאות שלתוכה הם גדלים, והיא איננה באה לידי ביטוי בכתיבה בלבד: תכניות של Reality TV, למשל, יוצרות מצבים שבהם תחומים שעד היום נחשבו אישיים למדי נחשפים לעיני כל.

הכתיבה היא תקשורת. עובדה בסיסית זאת נמצאת ביסוד כל פעילות לימודית שמנסה להקנות מיומנויות כתיבה לתלמידים. יש מגוון סיבות שבגללן המערכת החינוכית מעוניינת שבוגריה יידעו להביע את עצמם בכתב, ובכולן נמצאת הנחת היסוד הבסיסית שהאדם הוא ייצור חברתי השואף ליצור קשר עם הסובבים אותו, ולכן ראוי שהוא יידע לעשות את זה על הצד הטוב ביותר.

למה הכוונה ב"על הצד הטוב ביותר"? יש לכך היבטים רבים: חשוב שהכותב יידע לכתוב ללא שגיאות כתיב, במשפטים הבנויים נכון. כמו-כן, חשוב שהכותב יוכל לזהות את קהל היעד שלו ולהתאים אליו את כתיבתו: מכתב שנכתב אל ידיד יעשה שימוש בשפה אחרת מאשר מכתב שפונה למעביד, למשל. כתבה על אירוע חברתי שמיועדת לעלון הכיתה תיכתב בסגנון שונה מאשר כתבה שתפרסם בעיתון בעל תפוצה רחבה.

כל זה, כמובן, ידוע לכולם, וכבר מזמן היכרות עם סוגות כתיבה שונות נעשתה לחלק מכוווד מהחינוך הלשוני בבתי ספר. אולם עם פריצת האינטרנט לתוך העולם שלנו התווספו סוגות חדשות שהמערכת החינוכית ביקשה להטמיע אצל תלמידיה. נוצר צורך ללמד לא רק כיצד כותבים מכתב, אלא גם, למשל, כיצד כותבים לקבוצת דיון. נוצר צורך לדעת לא רק כיצד לכתוב מאמר שיודפס בדפים, אלא גם כתבה שתיקרא על גבי צג המחשב.

בין הסוגיות שהתעוררו עם התפשטות השימוש באינטרנט נמצא, למשל, את השימוש בגופנים

כללית המעודדת את הביטוי האישי המיידית תוך כדי החצנת דברים שפעם נחשבו פרטיים ואישיים, תורמות ליצירת אווירה של כתיבה שהיא זרה לאווירה המסורתית של כתיבה בבית הספר. אם בעבר ציפינו שהתלמיד ישכתב את כתיבתו מספר פעמים ותוך כדי כך יהפוך אותה מלוטשת יותר ומוכנה לפרסום (אם כי על פי רוב ה"פרסום" לא היה אלא הגשת העבודה למורה), היום בכתיבה האישית/ציבורית המתהווה ניתן הכשר לפרסום של טקסט שאיננו מלוטש, ואפילו איננו "גמור".

היום, כבר מהרגע שהתלמיד לומד להקליד מספר מילים במקלדת המחשב, הוא יכול גם להקליק על כפתור ולפרסם את כתיבתו באתרי אינטרנט. יש מורים שרואים רק צד שלילי במצב הזה. הם טוענים שהמיידיות איננה תורמת לכתיבה טובה. אבל התוצר המהיר איננו התוצאה היחידה הנובעת מהכתיבה האלקטרונית. אפשר לזהות בה גם פן חיובי: שרשרת מתארכת של תוצרי ביניים. מדובר בסוג ייחודי של פורטפוליו דיגיטלי המכיל את גרסאות הביניים של כתיבתו של התלמיד. הפורטפוליו הבנוי מכתיבה אישית/ציבורית הוא בעצם work in progress שיש לו זכות קיום בפני עצמו: התלמיד נחשף לקטעי מידע רבים שמהם הוא גוזר ואוסף את מה שעשוי להיות רלוונטי לצרכיו. כאשר הוא מרכיב את אלה יחדיו, תוך כדי הוספת התייחסותו האישית לאותם קטעים, הוא יוצר טקסט בעל ערך רב בפני עצמו, גם אם הטקסט הזה אינו מגיע, בסופו של דבר, לידי המורה.

המערכת החינוכית בחינוך היסודי מקנה מיומנויות כתיבה בסיסיות: היא משתדלת ללמד את כללי

האופי הדיגיטאלי של הכתיבה האישית/ציבורית הוא שמאפשר את הפרסום המיידית. הכתיבה הזאת היא בעיקר כתיבה אלקטרונית - כתיבה הנוצרת לא באמצעות עט או עיפרון על גבי נייר, אלא מוקלדת ישירות לתוך מחשבים או מכשירים אחרים. בעבר, פרסום של טקסט דרך "ביקור" במספר תחנות - כתיבה בכתב יד, העברה למכונת כתיבה, שכפול בעותקים רבים, והפצה. ריבוי התחנות האלה הכתיב עריכות רבות של הטקסט שנכתב מפני שהדרך מהכתיבה הפרטית עד לפרסום ברבים הייתה ארוכה, וכללה מספר מסגנים שיכלו לסנן את מה שלא היה ראוי לפרסום. כך קרה בדרך כלל גם בכתיב ספר. כאשר הורים ביקרו בכיתה והסתכלו על העבודות שנתלו על לוח השעם של הכיתה, הם מצאו עבודות "גמורות" שעברו מספר תיקונים עד שהן קיבלו את האישור להתפרסם באותו לוח. התוצאות הכתובות של התהליך הזה היו מלוטשות ונקיות. היה כבר קשה לזהות בהן את חבלי לידתן.

הקלות שבה ניתן לפרסם היום את מה שכותבים, לפעמים אפילו תוך כדי הכתיבה עצמה, ותרבות

מהו **הנוף המידעי** הזה? נהוג להתלונן על ההעתקה וההדבקה שהם נפוצים כל כך בעבודות שהתלמידים של היום מכינים. אין ספק, מדובר בתופעה נרחבת, כאשר לא פעם חשים שהטקסט המועתק מגיע מהמקור אל העבודה המוגשת בלי שהוא בכלל עובר דרך החשיבה של התלמיד. אבל אין זאת תופעה של תלמידים בלבד. בעולם מוצף המידע העתקה והדבקה הן פעולות נפוצות ביותר (וראו שנתייחס אליהן כאל פעולה אחת, משולבת, ולא כפעולות נפרדות). אנחנו פוגשים אותה, למשל, ב-remix המוסיקלי ובקולגי' באמנות הפלסטית. היום, אבני היסוד של היצירה הן בעצמן פרטי מידע מגובשים. נגישותם של הפריטים המגובשים האלה והערבוביה שבהם הם מופיעים (לרוב באינטרנט) מעמידים את הלומד במצב שבו קשה לו לעשות בהם סדר ולדלות מהם את מה באמת נחוץ לו. אין לצפות שלכל אחד יהיה מה להוסיף לנושא שכבר נבחן ונבדק מהיבטים רבים על ידי אנשים רבים. לפעמים איסוף ידיעות וארגוןן כך שהן מביעות התייחסות ייחודית לנושא מסוים יכולים להביע יותר "דעה אישית" מאשר כתיבת ידיעה כלשהי "מחדש", "במילים שלנו" (כאילו שהדבר קל כל כך). האיסוף והארגון האלה הם מאפיינים חשובים של הכתיבה לבלוג - אולי סוג הכתיבה שיותר מכל סוג אחר היום, נותן ביטוי לכתיבה אישית/ציבורית.

נהוג להסביר שבלוגים אינם אלא "יומני רשת" - יומנים אישיים שנכתבים (ומתפרסמים) על גבי אתרי אינטרנט, כאשר הרשימות שמופיעות בהם מאורגנות לפי תאריך. ההגדרה הזאת אכן נכונה, אבל מוגבלת ביותר. יש אמנם, סוגים רבים של בלוגים, ואין הגדרה אחת שתכלול את כולם, אבל

הכתיב הנכון והתחביר בציפייה שאלה ישרתו את בוגריה בהמשך החיים. ולמרות שהתרבות שלנו היא תרבות שנעשית יותר ויותר ויזואלית, המילה המודפסת ממשיכה לתפוס בה מקום משמעותי. אנשי חינוך לא מעטים מקוננים על חדירת הרגלי הכתיבה מבחוץ לתוך המערכת (שימוש בקיצורים ובסימנים, למשל) וחוששים שאין ביכולתם לעצור את מה שהם רואים כהידלדלות השפה. במקום להשפיע, המערכת החינוכית רק מושפעת.

עצם העובדה שאפשר לפרסם ברבים איננו אומר שצריכים לעשות זאת. כאשר קבוצת הדיון היו תופעה חדשה בנוף הכתיבה הבית-ספרית, מורים הנחו את התלמידים שלהם להשתתף בפורומים גם כאשר לא היה להם מה להגיד או כאשר הם לא הרגישו נוח לעשות זאת. אבל היה בכך גם היגיון. היה טעם להכיר עוד סוג של כתיבה. כמו שמורות מכוונות את תלמידיהן להתנסות בכתיבת כתבה עיתונאית או בהכנת פרסומת, יש מקום בבית הספר להתנסות בכתיבה לפורום, בכתיבה היפרטקסטית, ועוד.

כך גם, למשל, עם שמירת גרסאות בפורטפוליו דיגיטאלי. עידוד השמירה בפורטפוליו מצד המערכת החינוכית הוא חשוב וראוי לשבח. אבל ברוב המקרים, מה שמופיע בפורטפוליו הוא לקט של כתבות של התלמיד, ולא כתיבה אישית/ציבורית. הכתיבה האישית/ציבורית משלבת את הפרסום ואת הרפלקציה - תכונות שבעבר נחשבו שונות ונפרדות זו מזו - לתוך כתיבה מאוחדת. הכתיבה הזאת איננה צומחת מהגיגי ליבו של התלמיד או ממטלה שהוא מקבל בכיתה, אלא מהנוף המידעי שלתוכו התלמיד של היום גדל. ניתן להגיד שבסביבה המידעית, זהו סוג הכתיבה המתבקש.

בעוד דבריו הוא מוספים לשם הסבר, הוא מכונה "פרשן" ... וזה שלאחריו כותב הן את דבריו שלו והן מדברי אחרים, אך דבריו תופסים את המקום המרכזי ודברי האחרים נוספים לשם חיזוק טענותיו, איש כזה צריך להיקרא "סופר".

בנוונטורה כתב בתקופה שבה "העתקה" הייתה העתקה ביד, כאשר לא הייתה אפשרות "להדביק", אלא במאמץ גדול. אבל בתיאור שלו אפשר לזהות סוגים שונים של "כותבים" שהתאפיינו במידת הידבקותם לטקסט ה"מקורי". את כל אחד מסוגי הכותבים האלו אפשר למצוא גם בין כותבי הבלוגים. יש מי שרק מקשר לכתובה של אחרים, יש מי שמוסיף לא יותר מהנהון של הסכמה, יש מי שמפרש, ויש גם מי שמרחיב את הדיון עד שהכתובה שלו נעשית לתשתית שאליה אחרים יבחרו להתייחס. וכמובן, מי שכותב לבלוג עשוי לכתוב רשימות בכל הדרכים האלו, כאשר תוך כדי כתיבת תגובה לרשימה כלשהי הכותב מבהיר את הנושא לעצמו, וגם ההיפך - תוך כדי התמודדות אישית עם הכתוב, מצליח הכותב להאיר את הנושא לאחרים. הלמידה הזאת כבר איננה "למידה שיתופית", למידה שבה כל תלמיד אמור לתרום את חלקו לתוצר המשותף המתגבש. אולי עדיף לכנות אותה "למידה רשתית" - למידה שבה כל תלמיד אחראי ללמידה של עצמו, אך באותו הזמן גם ניזון מאחרים ומזין אותם בלמידה שלו.

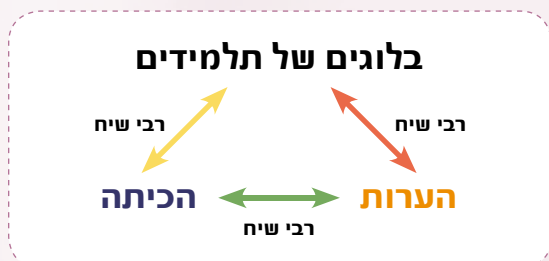
קונרד גלוגאוסקי, דוקטורנט קנדי, מבהיר את הנקודה הזאת כאשר הוא כותב (בבלוג שלו, כמובן) על הכיתה שבה הוא מלמד (כיתה ז'), אותה הוא גם חוקר. הוא מבהיר שתוצאות המחקר שלו מראות ש:

אחד המאפיינים החשובים של בלוגים רבים הוא ההמלצה התמציתית על קטע כתיבה אחר שבו כותב הבלוג נתקל. כותב בלוג אחד מוצא בבלוג אחר רשימה מעניינת במיוחד ויוצר קישור אליה בבלוג שלו תוך כדי תיאור קצר שלה או תגובה אליה. אולי בבלוג שלו הוא מסביר למה הוא מסכים עם מה שהוא קרא, ואולי הוא מתווכח עם אותה רשימה. וכמובן, מי שקורא את הבלוג שלו יוכל להגיע לאותה רשימה מקורית כדי להתרשם בעצמו, וגם להמשיך את הדיון בתגובה בבלוג שלו. נוצרת במת דיון ציבורית - מה שמכונה "בלוגוספירה". אבל באותו הזמן שהדיון מתנהל ברמה הציבורית, מתרחש גם דיון פנימי, אישי, של כותב הבלוג עם עצמו. תוך כדי בחירת אותן רשימות שאליהן כותב הבלוג מתייחס, הוא מפתח ומזכך את החשיבה של עצמו.

באופן די מדהים, הכתיבה הזאת הנעזרת והמופעלת על ידי טכנולוגיות מודרניות ביותר, דומה להפליא לתיאור של עולם הכתיבה מהמאה ה-14, עוד לפני המצאת מכבש הדפוס. בספר "אובדן הילדות" של ניל פוסטמן מצטט המחבר מבנוונטורה, אחד ממשכילי הכנסייה באותה תקופה (כאשר פוסטמן עצמו הגיע לציטטה זאת דרך הספר *The Printing Press as an Agent of Change* מאת אליזבת איזנשטיין):

אדם יכול לכתוב את דבריהם של אנשים אחרים, מבלי שיוסיף או ישנה דבר, ואז הוא מכונה בפשטות "לבלר" ... אחר כותב את דבריהם של אנשים אחרים עם תוספות שאינן משלו, והוא מכונה "מלקט" ... שלישי כותב גם את דברי אחרים וגם דברים משל עצמו, אך דברי האחרים תופסים את המקום המרכזי,

ואילו בלוגים כרב שיח נראים:

הקריאה והכתיבה נמצאות במרכז הפעילות בבלוג (כמו בכל פעילות לימודית אחרת) אבל העיקרון של שיתוף פומבי תוך כדי חשיבה רפלקטיבית שהוא מרכזי לבלוג איננו ייחודי רק לו. העיקרון הזה מופיע בכלים אינטרנטיים רבים נוספים המהווים בסיס ללמידה אישית/ציבורית. מספר בתי ספר בארץ, למשל, התנסו בזמן האחרון בשימוש בכלי לארגון ולריכוז סימניות משותפות על הרשת (דלישס). באמצעות הכלי הזה תלמידים לא רק מסמנים לעצמם מקורות אינטרנטיים שמסייעים להם בלמידה סביב נושאים שונים, אלא גם תורמים למאגר ציבורי שמשרת כיתה שלמה או כיתות נוספות. יהושוע שכטר, מייסד דלישס, אמר פעם לגבי הכלי שהוא בנה "It's basically a way to remember in public". הקביעה הזאת בעלת משמעות רבה, והיא איננה מובנת מאליה. למה לזכור דווקא בפרהסיה? האם אין זה מספיק שאדם שנתקל במקור שימושי לו יזכור אותו לעצמו? תשובה לשאלה הזאת נמצאת בקביעה שרצוי להזכיר שוב ושוב: המרחב המידעי של היום מורכב מאין-ספור פריטי מידע. למידה באמצעות הפריטים האלה אינה דליית תוכנם והגשת התוכן הזה בעבודה מסודרת למורה. הלמידה נמצאת בהתמודדות מחשבתית, אישית וקבוצתית עם הפריטים האלה. לכן הכתיבה היום

הקריאה מובילה לכתיבה טובה יותר ... ובהדרגה, לתחושה מוגברת של שייכות וקהילה. התלמידים שלי יצרו את הרשתות שלהם על ידי אינטראקציה עם עמיתיהם, על ידי קריאה ותגובה לעבודות שלהם. אלה שהרוויחו יותר מאחרים בכך שהם היו חלק מהבלוגוספירה של הכיתה היו אלה שרשימותיהם התבססו על קריאה - על טקסטים ספציפיים.

גלוגאוסקי מוסיף:

כאשר אנחנו חושבים על בלוגים, אנחנו לרוב חושבים על כתיבה. בגלל זה, אני סבור, יש היום כיתות רבות בכל רחבי העולם שבהם הבלוגים של התלמידים אינם אלא יומני כתיבה.

אך למרות שהסביבה המקוונת שלנו התבססה (לכאורה) על כתיבה, התפתחותה כקהילה הייתה תלויה, במידה רבה, בקריאה. הקהילה התחילה להתפתח רק כאשר התלמידים (וגם אני) התחילו לקרוא ולהגיב באופן מהורהר לעבודות של אחרים ועל הטקסטים שהם קראו.

ג'ף אוטכט, מורה המלמד כעת בסין, ממחיש את התהליך באופן גראפי, כאשר הוא משווה בין השימוש בבלוגים לשם עידוד הקריאה לשימוש בבלוגים לשם פיתוח של קהילת לומדים.

אוטכט כותב שבלוגים כמטלות כתיבה נראים כך:

איננה יכולה להיות רק "להגיד במילים שלך", מה גם שקשה לצפות שתלמידים יכתבו "ערכי מידע" רבים בכוחות עצמם. הלמידה נמצאת אי-שם בין שתי הקצוות האלה, אי-שם בתוך ערבוביה של הרצף שבנוונטורה תיאר לפני 800 שנים. קריאה/כתיבה אישית/ציבורית דרך בלוגים וכלים דומים יכולה להוות בסיס ללמידה אמיתית.

לעודד תלמידים לכתוב בבלוגים איננו לעודד אותם לכתוב באופן חופשי כל מה שעולה להם לראש. עידוד הכתיבה לבלוג מכוון תלמידים לארגן את הלמידה שלהם בתוך מרחב לימודי רחב יותר של עמיתיהם. הכתיבה בבלוג מאפשרת למידה אישית וציבורית בעת ובעונה אחת. אין ספק שיש סכנה של החצנת דברים שאולי עדיף שיישאר פרטיים, אבל הסכנה הזאת אורבת לתלמידים מכל פינה של התרבות שלנו. על בית הספר לנתב את ההחצנה הזאת לכיוונים יעילים ושימושיים, בכיוון של חשיבה בקול רם. הסופר הבדיוני הנודע איזק אסימוב כתב פעם שעבדו הכתיבה היא "לחשוב דרך האצבעות". אסימוב כתב את המילים האלו עוד לפני שהייתה קיימת האפשרות של הפרסום הדיגיטאלי הציבורי. היום, כאשר אנחנו חושבים דרך האצבעות שלנו, אנחנו לא רק מבהירים את החשיבה לעצמנו, אלא גם לאחרים, וההיפך. למרות שמערכת החינוך מתייחסת לכתיבה כפעולה חברתית, הכתיבה עדיין נתפסת אצלה בעיקר כאמצעי שדרכו התלמיד מראה למורה את מה שהוא יודע. בלוגים ואמצעי שמירה ופרסום דיגיטאליים נוספים מאפשרים למערכת להגשים למידה רשתית אמיתית - לא למידה שבה כל אחד לומד חלק ומשלים את החסר מהאחרים ולא למידה שבה כל התלמידים לומדים אותם הדברים, אלא למידה שבה כל תלמיד אחראי ללמידה האישית שלו, אך תוך כדי הלמידה האישית מעשיר אחרים, ומתעשר מהם.

מקורות:

פוסטמן, ניל, *אבדן הילדות*, תל אביב, ספרית הפועלים, 1982

Eisenstein, Elizabeth, *The Printing Press As an Agent of Change*, Cambridge, England, Cambridge University Press, 1979

Glogowski, Konrad, "Complex Social Situation" (blog post), <http://www.teachandlearn.ca/blog/2007/03/15/complex-social-situation>

נבדק: מרץ, 2007

Utecht, Jeff, "A Problem with Blogs" (blog post),

http://www.techlearning.com/blog/2007/03/a_problem_with_blogs.php

נבדק: מרץ, 2007

קהילת ילדים מספרים סיפורים

אריאלה לונברג

בי"ס יסודי ממלכתי דתי "ניר עציון" מועצה אזורית חוף הכרמל

מטרת המאמר היא לתאר את התרומה של כתיבה בסביבה מקוונת לעידוד הכתיבה ולהתפתחות החברתית והרגשית של ילדים בגיל בית הספר היסודי.

ויגוצקי (1978) רואה בקריאה ובכתיבה פעילויות חברתיות תרבותיות שצריכות להיות משמעותיות ורלוונטיות לחיי הכותב. אווירת הקבלה והתמיכה בילד, תוך הקשבה לסיפוריו, חשובה לצורך טיפוח האמון שלו בעצמו וביכולתו לכתוב ולספר את סיפורו. אחת המטרות בתהליך היא לעודד כתיבת סיפורים ככלי להבעה אישית וכמקור להערכה עצמית. התקשורת במרחב המקוון שתתואר להלן, מספקת את אווירת התמיכה ומקדמת גם את המטרות הקוגניטיביות והטכנולוגיות של מערכת החינוך תוך השמעת קולם האישי של הילדים. ויגוצקי (1978) כתב גם, כי מימוש פוטנציאל ההתפתחות אצל התלמיד מותנה בהתנסות באינטראקציה חברתית עם אדם מיומן ממנו, מבוגר או חבר. תלמידים הלומדים בסביבה שיתופית מקוונת מסוגלים ללמוד בשיתוף פעולה עם תלמידים עמיתים - ובדרך זו להגיע להישגים לימודיים וחברתיים.

לפני שנים רבות, כשהייתי תלמידה בבית הספר היסודי, ניתנה לכיתתי משימה - לכתוב חיבור בנושא חופשי. משום מה החלטתי לכתוב חיבור על טיול דמיוני בהרי שוויץ, ולצורך הכתיבה ערכתי מחקר על שוויץ באמצעות האטלס. את החיבור, על טיול של ילדה בהרי שוויץ, קיבלתי בחזרה מהמורה בתוספת שבחים והיא ביקשה שאקרא את החיבור בפני הכיתה. בקול רועד ובפיק ברכיים עשיתי את שביקשה וכשסיימתי את הקריאה - הפתיעו אותי תגובותיהם של ילדי הכיתה: הם עודדו אותי והרעיפו עליי שבחים. תחושת המסוגלות והביטחון בכתיבה שנבעו מאותן תגובות ליוו אותי מאז אותו מקרה ועד היום. ייתכן שרעיון "קהילת הילדים" נולד שם.

"קהילת ילדים מספרים סיפורים" היא אזור באתר בית ספר "ניר עציון" שבו מתפרסמים סיפוריהם של ילדים מבית הספר. הקהילה מבוססת על הרעיון שתגובות חברתיות חיוביות כמו גם דיאלוג בעקבות הכתיבה יכולים לחזק את המוטיווציה לכתיבה, את היצירתיות ואת הדמיון כמו גם ליצור קהילת עניין (Henri, F., and Pudielko, B., 2003) סביב הכתיבה. הילדים כותבים סיפורים בהמשכים, כשנושאי הסיפורים אינם מוכתבים, אלא הילדים מחליטים בעצמם על מה יכתבו ומה יהיה אורך הסיפור. כל פרק מקושר לפורום בית הספר ופתוח לתגובות של תלמידים אחרים. תגובות התלמידים בפורום מעודדות את היוצרים לשיח על תוכן הסיפור, מאתגרות את המחברים ליצור תכנים המושכים את הקוראים האחרים ויוצרות בכך קהילת קוראים וכותבים איכותית בבית הספר.

ההשתתפות ב"קהילת הילדים מספרים סיפורים" פתוחה לכל תלמידי ביה"ס בכל הגילים, אך בפועל משתתפים בה בעיקר ילדים מכיתות ג-ו המביעים רצון לכתוב ולפרסם. בדרך כלל יש עד 10 פרקים לכל סיפור. באתר יש כ-10-15 מספרי סיפורים פעילים. הסיפורים נכתבים במעבדת המחשבים של בית הספר במהלך שיעור אוריינות משולב תקשוב, או בבית, בזמנם הפנוי של התלמידים, אשר שולחים את הסיפורים אל המורה בדואר אלקטרוני או בתוכנת מסרים מידיים. הסיפורים עוברים הגהה בסיסית וזוכים לתיקון של טעויות הדפסה וטעויות כתיב בולטות. ברוב המקרים אין התערבות בתוכני הסיפורים ללא רשות הכותבים. המורה יכול להעלות את הסיפורים לאתר בית הספר לאחר התערבות מינימאלית בתוכן ובשפה במטרה לעודד את הכתיבה. הכלים הדיגיטאליים שבהם נעשה שימוש נמצאים במרחב

המקוון והם פשוטים ונוחים להפעלה: קישור מאתר בית הספר מהמקום שהסיפורים מתפרסמים בו אל הפורום של בית הספר שבו לוקחים הילדים חלק בדיון ובתגובות על הסיפור.

לכתיבה בסביבה מקוונת איכויות שונות מאלה של הסביבה הקונקרטי, אף כי האפשרות לקבלת משוב על הכתיבה קיימת גם בכתיבה לעיתון בית הספר, בהקראה בפני הכיתה או בתליית הסיפור על לוח הלכד בכיתה, קיום דיאלוג בעקבות הכתיבה מתאפשר ביתר קלות במדיום התקשורתי של האינטרנט - בבלוג, בטוק-בק או בתגובות בפורום של בית הספר.

דו-שיח מעניין נוצר בין רב בית הספר, מר יהודה רוזנברג, לבין מספרי הסיפורים. הדו-שיח גלש לעתים לרבדים פילוסופיים מפתיעים. רב-שיח ממשיך להתקיים לאורך זמן גם בין הילדים בעקבות הכתיבה וללא התערבות המבוגרים. יש לציין כי בעוד הקראת הסיפור יכולה לגרום מבוכה לכותב בשל ביישנות, הרי שהפרסום באתר של בית הספר מאפשר אנונימיות במידה הרצויה לכותב. פתיחת הפורום למשתמשים רשומים בלבד ודרישת ההזדהות מצד כותבי התגובות תוך ביטול האנונימיות (שיש לה היבטים חיוביים במקרים אחרים) אף מגנה על כותבי הסיפורים באופן ממשי מפני תגובות פוגעות או מעליבות. מחקרים מראים כי פיתוח הדמיון ותפיסת המציאות מנקודות מבט שונות מתאפשרים באופן מוגבר בכתיבה ובשימוש באינטרנט (Turkle, 1995), ודבר זה בא לידי ביטוי באופן משמעותי בכתיבת הסיפורים עבור "קהילת הילדים מספרי הסיפורים". הסיפורים נכתבים מנקודות מבט שונות ולרוב בגוף ראשון. נראה כי כותבי התגובות, כמו גם כותבי הסיפורים, מתנסים באינטראקציה חיובית התורמת להתנהגויות פרו-חברתיות של עידוד והפגנת אהדה תוך פיתוח חשיבה ביקורתית חיובית וכוונה. הקוראים, המגיבים על הסיפורים, הופכים לחלק בלתי-נפרד מהסיפור ומהחלטותיו של המספר על המשך העלילה. לבסוף, יש לזכור כי הרשת, בניגוד לחלל הכיתה, מקשרת בין אנשים ומבטלת את מחיצות הזמן והמקום. הילד הכותב, המקבל על כתיבתו תגובות חיוביות של בוגרים או צעירים מתוך בית הספר ומחוצה לו וללא קשר למועד פרסום הסיפור, זוכה לחיזוק מתמשך לכתיבתו. אין זה אומר שכל התלמידים חשים שהתגובות עוזרות להם, או ממלאות תפקיד חשוב בתהליך הכתיבה. לצד תלמידים הניזונים והמעודדים מהתגובות בפורום, יש גם תלמידים המצהירים שהם היו כותבים גם ללא כל תגובה.

להלן מספר תגובות של מספרי הסיפורים (הציטוטים מובאים כלשונם):

ע' כותבת: "אני נהנית לכתוב לא בגלל שאני חייבת אלא מהרצונות שלי, מההרגשה שלי, לתת עצות לאחרים, לילדים, לעזור ולשפר את הרגשתם הרעה של הקוראים. ללמד אחרים שזה לא יפה להעליב, להרביץ, הרי כולנו בני-אדם אבל כל אחד ואחד מאיתנו הוא שונה, כל אחד הוא מיוחד עם היכולות וההצלחות שלו. מאוד שמחתי

מחייכת חיוך גדול ורחב... והראש, מתמלא ברעיונות ובמחשבות נוספות וחדשות".

ס' כותבת: "הסיפור זה מישהו שאפשר 'לסמוך' עליו, את יכולה לכתוב סוד ואת יודעת שהוא לא יגלה את זה לאף אחד בעולם! כשאני כותבת סיפור ויש תגובות טובות, זה נותן לי כוח כזה ורצון להמשיך וזה מאתגר אותי..."

נראה אפוא כי כתיבה בסביבה מקוונת מזמנת למידה והתפתחות תוך שימוש בכישורים חברתיים לצורך הצלחת הלמידה, אך אין ספק שהדבר דורש מהמורה להכשיר עצמו לעבודה במרחב הווירטואלי ולסגל לעצמו דרכי הוראה גמישות, המותאמות לצורכי הלומדים, וכן להשרות אקלים חברתי המוביל ללמידה יעילה בכיתה. מורה אשר משכיל לשלב בהוראה כלים דיגיטאליים המותאמים לנושאי הלימוד, מפיק מהם את המיטב.

שיש לי אפשרות לכתוב ושיש מי שרואה וקורא את מה שאני כותבת, את מה שאני מרגישה".... "הכתיבה והסיפורים גוררים אותי לעולם אחר, לעולם דמיוני יותר. לעולם שאתה עושה בו מה שאתה רוצה מה שאתה מרגיש, כאילו אתה יכול לעשות הכול, אפילו להיות גיבור עם כוחות על. בעזרת הסיפורים העולם נראה אחרת פחות מפחיד פחות מסוכן. ויש המון סוגים של סיפורים: מפחידים, דמיוניים, מצחיקים ועוד... כשאתה קורא אתה נכנס לתוך הסיפור, הופך לדמויות שבסיפור אתה פחות מפחד יש לך הרגשה שונה ומיוחדת..."

ר' כותבת: "המחמאות שניתנות לי עוזרות ואומרות אפילו ללא מילים: 'כן, כן את יכולה יש לך את זה, יש לך כישרון תמשיכי לכתוב אנחנו אוהבים את הכתיבה שלך...' ואני, בתוך הלב

מקורות:

Henri, F., & Pudenko, B. (2003). Understanding and analyzing activity and learning in virtual communities. *Journal of Computer Assisted Learning* (19), 474-487.

Turkle, S. (1995). *Life on the screen: Identity in the age of the Internet* (Chapter 7: Aspect of the self, pp. 176-209). New York: Touchstone.

Vygotsky, L.S. (1978). *Mind and society: The development of higher mental processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

ובנימה אישית...

ציפי אור מאיר - מנהלת מרכז הדרכה מחוזי לתקשוב, מחוז דרום נחמה אורן - מדריכה מובילה בתקשוב

לצד סביבות הלמידה המתקשבות באתרי בתי הספר התפתחו סביבות המאפשרות לתלמידים להתבטא ולהשמיע את קולם האישי. הדבר בולט במיוחד בפורומים, בבלוגים האישיים ואף בעיתונים כיתתיים או בית ספריים.

בסביבות אלה מקבלים התלמידים ויוצרים הזדמנויות לשיתוף פעולה ביניהם, הם מבנים ידע ומשתפים בו את חבריהם, הם מקבלים בקשות מעמיתים ומקבלים עזרה כאשר הם זקוקים לה.

תוך כדי הפעילות בסביבות אלה נשמע קולו האישי של התלמיד, והוא זוכה להתייחסות. עובדה זו תורמת רבות להעלאת הביטחון וההערכה העצמית שלו.

בדוגמאות הבאות יוצג הקול האישי של התלמידים כפי שבא לידי ביטוי בשלושה בתי ספר ובשלושה ערוצים שונים: עיתון בית ספרי דיגיטלי בבית ספר "עציון גבר" באילת, פורום תלמידים בבית ספר "יובלים" בבאר שבע ובבלוג בבית ספר "רימון" בבאר שבע.

כאן "קול עציון" - בית ספר "עציון גבר", אילת אבי פרי, רכז תקשוב

לפני כשלוש שנים הייתי שותף, יחד עם סגנית המנהלת, בהקמת עיתון בית הספר. הצבנו לעצמנו מספר מטרות:

מטרות לימודיות: בתחום הלשוני - כתיבת מאמרים, עריכת ראיונות ושיפור ההבעה בכתב. בתחום התקשוב - שיכול מיומנויות השימוש במעבד תמלילים, שימוש אתי בפורום ובמקורות מידע באינטרנט.

מטרה חברתית: פיתוח ערוץ תקשורת להצגת הפעילויות בבית הספר.

המאפיינים המרכזיים של הפעלת מערכת העיתון:
1. מערכת העיתון כוללת 10-15 תלמידים המעורבים בחיי בית הספר. הם הומלצו על ידי הרכז החברתי. המערכת מתכנסת פעם בשבוע בשעות אחר הצהריים.

2. העריכה הלשונית היא בתחום אחריותם של הבוגרים במערכת (רכז התקשוב בודק את הכתבות).

3. נקודת המוצא של נושאי המאמרים היא: "מה שמעניין אותך כחבר מערכת העיתון יעניין גם

את כל הילדים". כך נכתבים מאמרים בנושאים שמעסיקים את התלמידים בפרט ואת החברה בכלל, כמו: המלחמה בתאונות הדרכים, התחממות כדור הארץ ועוד.

4. כל שבוע נכתבות כתבות חדשות והן מוחלפות בכתבות ישנות.

5. נעשה שימוש מוגבר בסקרים לצורך זיהוי העדפות, רצונות והלכי רוח של התלמידים.

6. שימוש בפורום ככלי לשיתוף בדעות ולמשוב:

http://www.orianit.edu-negev.gov.il/ezionelt/display_forum_topics.asp?ForumID=35

מאפיינים אלה הופכים את העיתון למגוון ולמעניין. לחברי המערכת יש מוטיווציה גבוהה לכתיבה כי הם כותבים ומפרסמים מה שמעניין אותם, מספר הכניסות לעיתון הוא רב ותפקידי כרכז המערכת מתמקד בעיקר בהדרכה ובהכוונה של חברי המערכת.

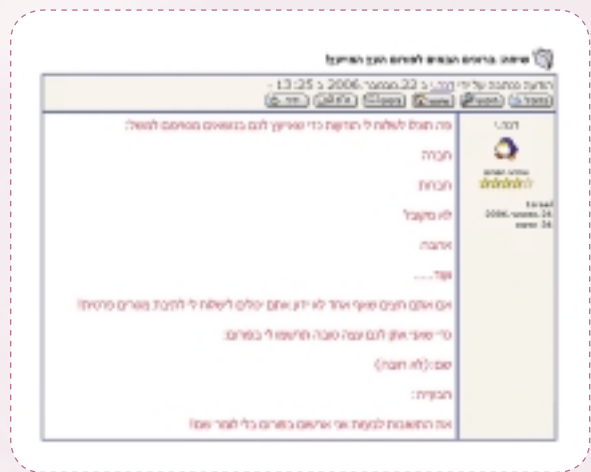
קישור לעיתון בית הספר:

www.orianit.edu-negev.gov.il/ezionelt/zipperedSites/uploaded_files/newspaper/newspaper.htm

“העץ המייעץ” - בית ספר “יובלים”, באר שבע
אסנת קליימן, מחנכת ורכזת תקשוב

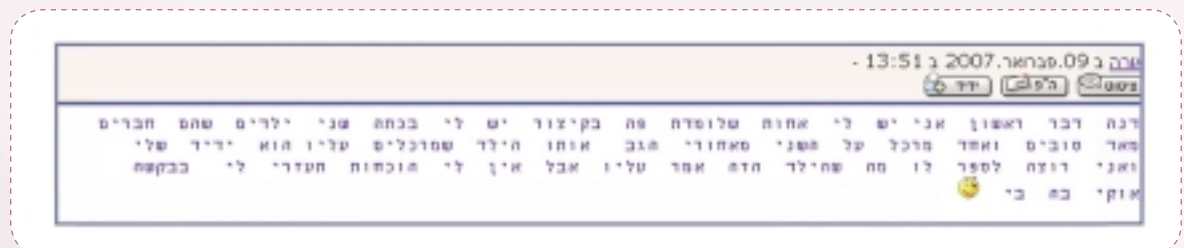
לפני כשלוש שנים, כאשר התחלתי את עבודתי כרכזת תקשוב וכמחנכת בבית ספר חדש, הנהגתי בכיתתי את השימוש בפורום כדי להרחיב ולהעמיק את התקשורת ביני לבין תלמידיי. עבודת התלמידים בפורום תפסה תאוצה לא רק בכיתתי, אלא בכל השכבה.

עם השנים הפך הפורום לכלי התקשורת של התלמידים עם חבריהם, עם המורים ועם ההורים, ולכמה בה הם הביעו עמדות, שאלו שאלות, או סתם פטפטו אחר-הצהריים.

שימוש נוסף בפורום הוא עדכון בנושא שיעורי בית: להורים ולתלמידים נעדרים. העדכון נעשה על ידי תלמידים תורנים. במשך הזמן התרבו הפורומים בבית הספר, והשנה נפתחו חמישה פורומים פעילים מאוד.

עיקר הפעילות בפורום מתבצע בקרב שכבה ה', שבה זרענו את הזרעים לפני 3 שנים, בערוצי תקשורת רבים. אחת התלמידות פתחה פורום על סדרת טלוויזיה האהובה על בני גילה “השיר שלנו”, תלמיד אחר פתח פורום ובו כמה למועצת התלמידים, ואילו תלמידה אחרת פתחה פורום ייעוצי שהפך לפופולארי ביותר מבין הפורומים ושמו “העץ המייעץ”. בפורום היא מציעה לכל התלמידים לפנות אליה בעילום שם בכל בעיה,

ולקבל את העצה והסיוע שלה. תלמידים רבים פנו אליה בבקשת עצה וייעוץ ולאחר שנענו הם פנו בבקשות נוספות או בהבעת תודה על ההצלחה. תלמידים אחרים נכנסו לפורום וניסו גם הם לעזור ולייעץ מניסיונם. הנושאים שהטרידו את הילדים: יחסי חברות בין בנים-בנות, יחסי חברות בכלל ועוד. צוות ביה"ס התרשם מאוד מניהול האתר על-ידי תלמידת כיתה ה' ומלווה אותה. היועצת החינוכית מלווה את הפעילות בפורום מבחינה מקצועית, ואני מלווה אותה מבחינה טכנית.

השימוש המרובה בפורומים השונים, וכתוצאה מכך מקרים של תלמידים שטעמו חווית שיחה לא נעימה, חייבו אותנו לקיים דיון ושיחה על משמעות הפורום ועל תרבות השיח הנדרשת בו. חשוב לציין שרוב התלמידים שומרים על כללי האתיקה בפורום.

בהדרגה עבר בית הספר משימוש של כיתה אחת בפורום לשימוש כלל בית הספר.

אתם מוזמנים לבקר: www.orianit.edu-negev.gov.il/yuvalimbs/default.asp

בלוג חינוכי - בית ספר "רימון", באר שבע

רינת צ'יט, מחנכת ורכזת תקשוב

בשנה"ל תשס"ו חנכתי את כיתה ד'. במסגרת הפעילויות לעידוד הקריאה בחרתי בקבוצת תלמידים מיומנת בכישורי שפה ובכישורי תקשוב. התלמידים התבקשו לכתוב בלוג חינוכי בעקבות קריאת ספר ולציין בו כיצד הם בחרו את הספר? ולאחר מכן הם תיעדו את התובנות שלהם, את מחשבותיהם ואת רגשותיהם במהלך קריאת הספר.

בראשית התהליך ניהלו התלמידים את הבלוג בכיתה וכתבו כיצד בחרו את הספרים שקראו והפעילות התנהלה בהצלחה. הבעיה התעוררה כאשר התלמידים התבקשו להמשיך לנהל יומן קריאה בבלוג בביתם. הקושי נבע מכמה סיבות:

1. התלמידים דיווחו שלא תמיד המחשב בביתם היה פנוי לעבודתם, ובמצבים אחרים הם פשוט המשיכו לקרוא את הספר ושכחו לעדכן את יומן הקריאה בבלוג.
2. אני צפיתי שהתלמידים יכתבו בצורה זורמת וטבעית, אך זה לא קרה משום שהתלמידים לא היו מספיק מיומנים בכתיבת הסוגה "יומן קריאה" והיו להם קשיים בכתיבה.
3. הבלוג לא היה מוכר לתלמידים והפעילות נעשתה על פי בקשה שלי, ולא נבעה מצורך אמיתי שלהם לתעד בבלוג את חוויות הקריאה.
4. בעיה נוספת שהייתה לי כמורה ומחנכת נבעה מהפרסומות באתר שלא התאימו לגילם הצעיר של התלמידים. זו הייתה סיבה נוספת להפסקת הכתיבה בבלוג. בימים אלו הועלתה מערכת בלוגים לאוריינות הנקיייה מפרסומות מסחריות, ובכוונתי להשתמש בה בשנה הבאה תוך הפקת לקחים מההתנסות הראשונה בבלוג.

אחת, שתיים, שלוש... שבע שנים לקונגרס הווירטואלי הדמוקרטי בהרצליה

דליה קפלן (כרמון), מנהלת מרכז המחשבים הרצליה

עונות לה תלמידות מבית ספר אחר, אף הן מכיתה ו' (הצבעים במקור):

נ. שלום רב!

אנו ג, וש, מבית ספר "לב-טוב" רוצות להגיד לך שאת צודקת מהרבה בחינות!! ככון זה לא יפה.. אך מה היו עושות המורה והתלמידה??? זו לא אשמתן שהתלמידים והמורות האחרים לא הגיעו לפגישות. לכן אנו מציעות שיעשו שם כמו אצלנו בבית-ספר. יש פורום. כל שבוע ילד אחד מייצג את כיתתו ודן עם ילדים מכיתות אחרות, מעדכן את כיתתו ושבוע לאחר מכן יוצא נציג אחר עד שמגיעים להצבעה...

תחת הדילמה שעסקה בקללות בבית הספר ובדרכים לטפל בסוגייה כואבת זו בגישה דמוקרטית כתב י, תלמיד כיתה ו': "הילדים המקובלים יורדים על הילדים הלא מקובלים, יורקים עליהם, מקללים אותם, מרביצים להם. זה לא משנה אם אתה לא מקובל או כן. אם אתה לא מקובל זה לא אומר שילדים אחרים צריכים לקלל אותך או לרדת עליך. כל בן אדם הוא בן אדם ואין לאף אחד אחר זכות לרדת עליו או להרביץ לו".

מנהלי הפורום שהבחינו במצוקה האישית שהובעה בתגובה הפנו את תשומת ליבם של הגורמים הטיפולים בבית הספר לתגובה ולכותב.

תהליך שילוב התקשוב בלימודי הדמוקרטיה הוא תהליך הדרגתי ומתפתח. בכל שנה שודרג ועובה שילוב זה, הוסקו מסקנות והופקו לקחים, בנוסף שולבו כלים טכנולוגיים שונים, כגון: וידאו קונפרנס וסקרים.

התלמידים והמורים מקבלים הכנה והנחיות לניהול דיון תרבותי בפורום, ובכלל זה מתן תשומת לב לפנייה מנומסת ולכתיבת כותרת מרתקת להודעה. בנוסף לזה מתקיים פורום הכנה לתרגול השימוש בכלים הטכנולוגיים.

כחלק מבתי הספר ניצלו את ההזדמנות ללמד דרכי התנסחות והשתמשו בפורום כמנוף לשיפור הכתיבה

בעיר הרצליה מתקיים זו השנה השביעית ברציפות קונגרס וירטואלי במסגרת הקורס ללימודי הדמוקרטיה. השנה עסק הקונגרס בנושא: **הסתה וחופש הביטוי** לציון יום הזיכרון לראש הממשלה יצחק רבין ז"ל.

במסגרת דיוני הקונגרס הועלו לפורטל החינוכי של העיר מספר דילמות שנבחרו מתוך עולמם של הלומדים ונעשה ניסיון לתת להם שמות מעניינים כגון:

"למי מגיע להיבחר?...?", "מי מחליט עליי?...?", "זמן מגרש", "גם כן וועדה..", "מילים עם כוח..", "מה מותר ומה אסור בשם חופש הביטוי?!", "קללות פוגעות!.."

דילמה העוסקת בנושא חופש העיתונות בעיתון בית הספר הייתה: בבית ספר אחד הוגשה לעיתון כתבה שכתבו מספר ילדים ובה הם מבטאים ביקורת חריפה על תפקוד אחת הוועדות בבית הספר שמורכבת ממורים ומתלמידים... **"גם כן וועדה! מי בכלל יודע מה קורה שם?? יושבים להם שניים ומחליטים בשבילנו!"** התלמידים כתבו שחברי אחת הוועדות בבית הספר בכלל אינם מגיעים לישיבות ושהחלטות מתקבלות על ידי שני יושבי הראש של הוועדה בלבד (מורה ותלמידה). הנושאים אינם מועברים לדיון בכיתות ובצוות המורים, ובעצם אף אחד כמעט לא יודע מה קורה בוועדה.

האם, לדעתכם, אפשר לפרסם את הכתבה ללא הגבלה? מי צריך לאשר את פרסום הכתבה:מנהלת בית הספר? תלמידי בית הספר? חברי הוועדה? מישהו אחר? האם יש דרכים נוספות שבהן אפשר לבטא ביקורת כנגד חברי הוועדה ואופן הפעילות שלה?

בעקבות הדילמה התנהל השיח הבא ברשת:

כותבת נ, תלמידה בכיתה ו': "אני חושבת שתלמידים מכל בית הספר צריכים לאשר את פרסום הכתבה כי יכול מאוד להיות שמישהו יכול להיפגע מאחת הכתבות"

חייב להיות שיתוף המורים והתלמידים בכל שלבי העשייה: מהתכנון ועד לביצוע. בתהליך התכנון יש לקחת בחשבון מגבלות כמו לוח הזמנים של בית הספר. סביבת העבודה האינטרנטית צריכה לאפשר ניווט יעיל בין הדילמות באתר.

בעתיד בכוונתנו להתמקד בהעמקת הדיונים כך שהתלמידים יתייחסו לנושא על היבטיו הרחבים ולא אל הדילמה הספציפית, לעודד שיח מתמשך בין התלמידים (שרשור) ולהרחיב את מעגל המשתתפים - הורים, תלמידים משכבות גיל נוספות ועוד.

אסיים בציטוט מדברי מספר תלמידים שרואיינו לצורך הכנת כתבה זו. (הילדים התייחסו אל כתיבה בפורומים באופן כללי ולא דווקא לפורומים הדמוקרטיים).

"הגבתי לאחרים, אבל למה שאני כתבתי לא הגיבו. לא נעלבתי שלא הגיבו אליי. לא ציפיתי שיגיבו."

"עם חלק מהתגובות הסכמתי ועם חלק לא. חשוב שיגיבו אליי רק אם לא מסכימים לדעתי. כי אם מסכימים זה ברור ולא מעניין".

"ראיתי שהעליבו ילדים בפורומים אחרים. לא ידעתי מה לעשות כי אם הייתי כותבת משהו אולי היו מעליבים גם אותי".

"אני אוהבת לכתוב בפורום כי יותר קל להקליד במחשב, זה נראה יותר מסודר וקל להוסיף דברים".

"בפורום אני פחות יכולה להביע רגשות כי אחרים רואים".

"כתבנו את ההודעה בכל מיני צבעים כדי שאחרים יראו ויגיבו כמו בכריכה של ספר שכותבים משהו שימשוך את העין ויהיה מסקרן".

"לפעמים מגלים מישהו שמכירים מקייטנה או ממקום אחר ואז זה כיף.."

"אני כבר לא נכנסת לפורומים בגלל הפרסומים בזמן האחרון על כל מיני פדופילים.."

האמירות של התלמידים מחזקות את הצורך בקיומו של דיון מעמיק בסוגיות הנוגעות לתרבות התקשוב.

והניסוח של עמדות מנוגדות וכתיבה טיעונית.

בקונגרס משתתפים כ-1,000 תלמידי **כיתות ו'**, אולם יש שנים שבהן שותפים לדיונים גם קבוצות גיל אחרות: תלמידי **כיתות ה'** (כ-1,000) ותלמידי כיתות ז' בחטיבות הביניים. במהלך השנים נעשו ניסיונות להרחיב את מעגל השותפים לדיונים באמצעות שיתוף: **הורים ומנהיגות חינוכית בעיר**.

הקונגרס מתקיים בדרך כלל במסגרת אירועי שבוע הדמוקרטיה בבתי הספר היסודיים בחודש מאי. לעיתים בתקופת יום הזיכרון לרצח יצחק רבין ז"ל וביום האישה הבינלאומי ב-8 במאי.

השותפים בקונגרס הם שותפים קבועים: הפיקוח על התקשוב במחוז תל אביב - מפקחת כוללת, מנהלת מרכז הדרכה לתקשוב, מדריכה מחוזית, רכזי אשכול, הפיקוח הכולל היסודי הממלכתי, מחלקת החינוך בעירייה, מדרשת "אדם" - הגוף החיצוני המפעיל את לימודי הדמוקרטיה בעיר, רכזים ומורים בבתי הספר.

גורמים ושותפים נוספים משתנים ומתחלפים במהלך השנים: חברת מועצת העיר האחראית לתיק החינוך, משרד החינוך: חינוך חברתי, חינוך קהילתי, חינוך לשוני. הפיקוח על בתי הספר הממ"ד.

מניסיוננו במהלך השנים למדנו: ההשתתפות בקונגרס הווירטואלי הביאה לשיפור בכתיבה הטיעונית של התלמידים והתמעטו ההתייחסויות הלא ענייניות לדברי האחרים. הדילמות עברו שכתוב ועריכה על מנת שיהיו מובנות לקוראים ללא תיווך. חלק מהחומרים עובדו לכדי טקסט עיוני או כתבה לעיתון הבית ספרי.

מעגל השותפים לשיח התרחב לדיאלוג בין תלמידים מבתי ספר שונים.

את התהליך חייבים ללוות בהכנה טובה של התלמידים:

• **לנושא** על ידי המורים האחראים לתוכן.

• **לכתיבה** בפורום תוך חידוד ההבדלים בין פורום פיזי לוורטואלי.

עיתון וירטואלי

מהו עיתון וירטואלי?

מצאנו ברשת את ההגדרה הבאה:

"עיתון וירטואלי למעשה דומה לעיתון רגיל, רק שהוא נמצא ופועל ברשת האינטרנט (כמו שפועל אתר). בתוך אתר העיתון ישנם מדורים שונים, כתבות ותמונות (כמו בעיתון רגיל). וישנה גם האפשרות ליצור קשר מיידית עם הכותבים ולהאיר את עיניהם בנושא הכתבה באמצעות הכלים המתקשבים".

בית המשפט בקליפורניה שנדרש באחד מדיוניו לשאלה "מהו עיתון וירטואלי?" קבע כי אתר תוכן המופיע במדיה וירטואלית ייחשב "עיתון" כאשר: יש לו קהל קוראים, הוא מתפרסם באופן תדיר (יום יומי או תקופתי) וכאשר יש לו צוות עריכה המפעיל שיקול דעת לגבי התכנים: מה ראוי לפרסום ומה לא.

בתי-ספר "מוציאים לאור" עיתונים וירטואליים מסוגים שונים לקידום מטרות פדגוגיות, חברתיות ושיווקיות. בחיפוש ברשת מצאנו דוגמאות רבות לעיתון וירטואלי כחלק מהאתר הבית-ספרי.

להלן מקצת מהשאלות העשויות לסייע בכחיכת מאפייניו של העיתון הווירטואלי הבית-ספרי:

שאלות המתמקדות במטרות:

מיהו קהל היעד של העיתון? תלמידי כיתה, תלמידי בית-הספר, הורים, קהילה?

מהן המטרות של העיתון? שיתוף, יידוע, פרסום, למידה?

שאלות המתמקדות בתכנים:

האם התכנים שנבחרו לעיתון עשויים לעניין את קהל היעד? האם הם משקפים את הצרכים ואת

תחומי ההתעניינות של קהל היעד?

האם קיים ציר משותף לכל הכתבות המופיעות בעיתון, כמו: אקטואליה, טכנולוגיה, בעלי-חיים וכו'?

שאלות המתמקדות במבנה:

האם יש לעיתון שם ולוגו? האם מצוין תאריך הפקת הגיליון?

האם יש בתחילת כל גיליון דבר העורך/המערכת המסביר את נושא הגיליון, את שיקולי הדעת שליוו את בחירת הכתבות, המשתף בהתלבטויות ומציג עמדה אישית וכו'?

האם קיים דף שער לעיתון ממנו ניתן ללמוד מהם התכנים המוצעים בעיתון? האם דף השער ידידותי ומזמין המשך קריאה?

האם העיתון מחולק למדורים ומהי שיטת החלוקה למדורים - על-פי נושאים? על-פי סוגות? על-פי כיתות?

האם מצוין ליד כל כתבה מי כתב אותה?

באיזו מידה המבנה של הכתבות מתאים לקריאה במדיה הדיגיטאלית? (תמציתי וממוקד עם אפשרות להרחבה באמצעות קישור דיגיטאלי, נוח לקריאה וניווט)

האם ניתנת לקוראים האפשרות להגיב ישירות לכתבות השונות? האם יש לעיתון גיליונות שונים? האם יש גישה אליהם?

שאלות המתמקדות בסוגות הכתיבה:

באיזו מידה נעשה שימוש במגוון סוגות המתאימות למטרות העיתון: ידיעות חדשותיות, תמונות רלוונטיות, מכתבים למערכת, ראיונות, פרסומות וכו'?

מהו הפורמט של הכתיבה? באיזו מידה הוא דומה לכתיבה עיתונאית: טורים, כותרות וכותרות משנה, חלונות הרחבה, שימוש באיורים ותמונות?

כתב נט - "זאת זכותי זאת אחריותי", בית-ספר רעות מ.א. מנשה:

http://www.kibbutznetwork.co.il/ktav_net

עיתון וירטואלי, בית-ספר הרצל בת-ים:

<http://www.hertzel.co.il/iton.htm>

אלון חיפה:

<http://www.mkm-haifa.co.il/schools/alon/indexalanton.htm>

ידיעון "קישון", בית-ספר קישון חיפה:

<http://www.mkm-haifa.co.il/schools/kishon/news/index.htm>

"קריאת שמואל", בית ספר הממ"ד אהרן הרא"ה קרית-שמואל:

<http://www.mkm-haifa.co.il/schools/aharon/eitonet.htm>

כתב-נט - "מיטיבי רשת", בית ספר כרמל-וים:

<http://www.carmelvayam.org.il/ethics/index.htm>

"קול ילדי אריאל", בית-ספר אריאל אשדוד:

<http://www.orianit.edu-negev.gov.il/arielasd/cp/homepage/newspapergibuy.htm>

בית-ספר "רבין" נתניה:

<http://www.rabin55.org.il/index.asp?id=1445>

שאלות המתמקדות בהפקה:

מי חבר בצוות ההפקה? תלמידים, הורים, מורים?

מהן הפעולות שבאחריות צוות ההפקה: כתיבה, איסוף ובחירה של כתבות הראויות לפרסום, עריכה לשונית, עיצוב?

האם מוזכרים שמותיהם של החברים בצוות ההפקה: העורך, הכתבים, המעצבים וכו'?

מיהם הכותבים בעיתון: כל התלמידים, קבוצה נבחרת, הורים, מורים?

באיזו תדירות מופק הגיליון: כל-יום, פעם בשבוע, פעם בחודש, פעם בשנה, באופן מזדמן?

לפניכם דוגמאות לעיתונים וירטואליים בית-ספריים היכולים לשמש כבסיס לבחינה ולהסתכלות לצורך דיון ולמידה משותפת של צוות המורים:

קהילת ילדים מספרי סיפורים, בית-ספר ממ"ד ניר עציון:

<http://www.nirezion.org.il/newspaper/index.htm>

עיתון חי, בית-ספר קישון רמת דוד:

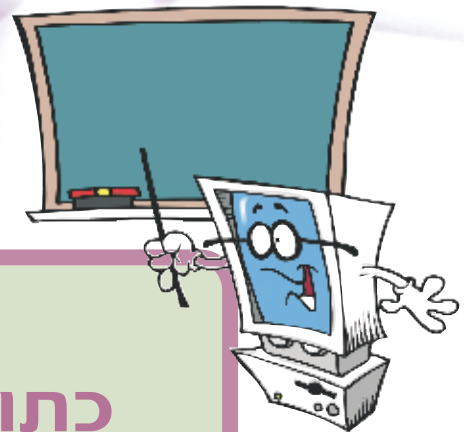
<http://www.tzafonet.org.il/kehil/reshet/iton-kishon.htm>

מדע-לוגיקה, בית-ספר כרמים ראשון-לציון:

http://www.cramim.rishon.k12.il/madatech/iton/iton2006/gil_3.html

"גאולים בכותרות", בית-ספר גאולים אשדוד:

<http://linetpro.d-campus.net/nodeweb.asp?t=25490>

כתובת המערכת:

רח' דבורה הנביאה 2, ירושלים

טלפון: 02-5603393

yesodi@education.gov.il

www.education.gov.il/yesodi